

Eduskunnan hallintovaliokunnan kuuleminen

Asia: VNS 4/2021 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Aika: perjantai 12.11.2021 klo 11.15

Asiantuntija: ST, tutkija Saara Jantunen, Puolustusvoimien tutkimuslaitos

Informaatiovaikuttaminen

Suomalaisen yhteiskunnan vahvuuksia ovat yhteiskuntarauha, demokratiaperinne ja laaja luottamus kansalaisten keskuudessa sekä viranomaisia kohtaan. Kuitenkin kasvava poliittinen polarisaatio on globaali trendi, joka saa voimansa selonteossakin mainituista turvallisuusympäristön muutoksista, eikä siksi ole syytä olettaa, etteikö polarisaatio tulisi vaikuttamaan myös Suomeen merkittäväällä tavalla. Polarisaatio näkyy tyypillisesti voimakkaana juuri informaatioympäristössä. Polarisaatio tekee yhteiskunnasta haavoittuvan hybridivaikuttamiselle.

2010-luvulla informaatio- ja hybridivaikuttaminen kohdistuu säännönmukaisesti kohdevaltion sisäisiin asioihin ja erityisesti yhteiskuntarauhaan

Polarisaatio on informaatio- ja hybridivaikuttamisen keskeinen keino ja tavoite. Päämääränä on häiritä demokraattisten yhteiskuntien yhteiskuntarauhaa ja päätöksentekoa, heikentää niitä sisäisesti ja muokata mielipideilmastoa vastaanottavaisemmaksi autoritaariselle poliittiselle järjestelmälle ja erityisesti taloudelliselle yhteistyölle ei-demokraattisten valtioiden kanssa.

Kuten 2010-luvulla on ollut trendinä, informaatiovaikuttaminen osana laaja-alaista vaikuttamista ei kohdistu ainoastaan valtioiden välisiin suhteisiin tai turvallisuuspoliittisiin teemoihin, vaan lisääntyvästi kohdevaltion sisäisiin asioihin. Ennen tämä vaati merkittävää resursointia ja vaivannäköä, mutta verkkoon siirtyneen kansalaiskeskustelun ja tiedonvaihdon myötä tilanne on muuttunut. Internetin ja sosiaalisen median alustat ovat käyttökelpoinen toimintaympäristö, joissa kohdeyleisöt voidaan osallistaa haitallisten sisältöjen levittämiseen.

Polarisaatiokehityksen hillitseminen edellyttää kansalaisten mahdollisuutta osallistua keskusteluun yhteiskunnan ongelmista turvallisesti ja tasavertaisesti. On myös tärkeää, että kansalaisille välittyy tilannekuva ja -ymmärrys suomalaiseen yhteiskuntaan sekä Eurooppaan kohdistuvasta vaikuttamisesta. Tämä edellyttää paitsi medialukutaitoa, myös viranomaisten ja valtionjohdon aktiivisia toimia, eli asian jatkuvaa seuraamista ja tutkimusta. Informaatioympäristön tilannekuvan rakentaminen on erittäin keskeistä yhteiskunnan sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden kannalta.

Informaatiovaikuttamisella yhdistettynä muihin keinoihin voidaan myös mobilisoida kohdeyhteiskunnan sisäisiä ääriliikkeitä. Tyypillisesti myös poliittisten liikkeiden välistä polarisaatiota pyritään vahvistamaan. Tästä keskeinen esimerkki ovat maahanmuuttoon liittyvät kysymykset. Erityisesti Venäjä on keskittynyt voimakkaasti maahanmuuttokysymysten esillä pitämiseen Euroopan informaatiotilassa, sekä ylläpitää mahdollisuutta ja aktiivisesti painostaa ns. pakolaisaseen käytöllä.

Viranomaisluottamus ja yhteiskuntarauha vaikuttamisen kohteena

Kuten selonteossa kohdassa 2.4. todetaan, turvallisuusviranomaisten merkitys on ratkaiseva sisäisen turvallisuuden takaamisessa onnettomuuksien, häiriöiden ja rikosten sattuessa.

Vihamielistä vaikuttamista viranomaisiin voi esiintyä ilman vieraan vallan suoraa sekaantumista, mutta autoritaariset valtiot hyödyntävät tehokkaasti kohdeyhteiskunnan väestön tyytymättömyyttä ja pyrkivät voimistamaan sitä informaatio- ja hybridivaikuttamisen keinoin. Näin on tapahtunut myös Covid-19 -pandemian myötä. Viranomaisluottamus ja yhteiskuntarauha ovat keskeisiä vihamielisen vaikuttamisen

kohteita, mikä on ollut näkyvää pandemiaan liittyvässä disinformaatiossa sekä erilaisissa salaliittoteorioissa. Disinformaatio on kuluneina vuosina kohdistunut erityisesti viranomaistoimintaan ja sen kyseenalaistamiseen kansalaisten silmissä, sekä tähdännyt kansalaisten fyysiseen mobilisaatioon viranomaisia vastaan.

Informaatiovaikuttaminen voi muodostaa konkreettisen turvallisuusuhan demokratian ylläpitämiseen osallistuville toimijoille

Selonteon kohdassa 3.1.10. todetaan, että hybridi- ja informaatiovaikuttaminen näkyy mm. vaaleihin, poliittikkoihin, tutkijoihin, viranhaltijoihin sekä toimittajiin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun aktiivisesti osallistuviin ihmisiin kohdistuvana häirintänä ja maalittamisena.

Poliitikkojen, tutkijoiden, virkamiesten, toimittajien, aktiivisten kansalaisten sekä instituutioiden, kuten vaalien, turvallisuus on keskeistä yhteiskuntarauhan ylläpitämiselle. Jos viranomaisten ja asiantuntijoiden läsnäolo sosiaalisessa mediassa koetaan tärkeäksi disinformaation ja vihamielisen vaikuttamisen torjumiseksi, tulee silloin myös huolehtia heidän turvallisuudestaan. Tässä yhteydessä tulisi myös huomioida se, että Suojelupoliisin vuoden 2021 arvion mukaan kotoperäisen terrorismin uhka on noussut.

Tilannekuvan tuottaminen ja vaikuttamisen torjuminen vaatii resursointia

Kuten selonteon kohdassa 4.1.14. todetaan, jaetun tilannekuvan, tiedonhankinnan ja tietojohdoisen toiminnan merkitys korostuvat. Tiedonvaihto, analyysikyky ja yhteinen tilannekuva ovat viranomaisyhteistyön keskeisiä työkaluja.

Sosiaalisen median yhtiöt ovat ryhtyneet torjumaan alustoillaan leviävää disinformaatiota. Yhtiöt ovat kuitenkin toistaiseksi olleet valikoivia sen suhteen, millaiseen sisältöön ne puuttuvat. Esimerkiksi terveysturvallisuuteen liittyvään disinformaatioon puututaan lähinnä ns. koronadisinformaation osalta, mutta muuta terveysturvallisuuteen liittyvää disinformaatiota voi edelleen levittää melko vapaasti. On epätodennäköistä, että yhtiöillä olisi kykyä tunnistaa tarvittavan nopeasti alustoillaan tapahtuvaa vaikuttamista varsinkaan silloin, kun kohteena on yksittäinen, mahdollisesti pieni valtio. Näin ollen Suomen viranomaisten tulee itse kyetä seuraamaan informaatioympäristön tapahtumia ja ylläpitämään tarvittavaa tilannekuvaa.

Tilannekuvan tuottamisessa tällä hetkellä tyypilliset verkostomaiset toimintamallit ovat ongelmallisia, sillä ne perustuvat usein pieniin henkilöstöresursseihin. Tällöin tiedon tuottaminen vaikeutuu, eikä verkostolle jaettavaa tietoa synny. Tilannekuvan tuottaminen vaatii asiantuntemukseltaan monipuolisen ja riittävän laajan henkilöstön hyödyntämistä.